

บทที่

4

รูปแบบการทำเกษตรประณีตสำหรับผู้สูงอายุ
Agriculture Refined (Kaset Praneet)
Model for the Elderly

วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ
Wilailak Ratanapeantamma

รูปแบบการทำเกษตรประณีตสำหรับผู้สูงอายุ¹ Agriculture Refined (Kaset Praneet) Model for the Elderly

วิไลลักษณ์ รัตนเพียรธัมมะ²

Wilailak Ratanapeantamma

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการทำเกษตรประณีตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้สูงอายุโดยทำการศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิด หลักการและวิธีปฏิบัติในการทำเกษตรประณีต ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จรวมทั้งปัญหาอุปสรรคในการทำเกษตรประณีต โดยมีการคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะพื้นที่ที่ประชาชนชาวบ้านและผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรประณีตและได้รับการยอมรับในฐานะผู้นำเครือข่าย กระบวนการในการศึกษาเน้น การศึกษาจากเอกสาร การสังเกต การสำรวจสภาพพื้นที่ การศึกษาดูงาน การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการทำเกษตรประณีตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้สูงอายุ โดยได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมวิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก ปีการศึกษา 2557

² อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก

ปราชญ์ชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำจากพื้นที่เล็ก ๆ ไปหาใหญ่ตามกำลังความสามารถของตนเองและครอบครัว ปลูกพืชทุกอย่างที่กิน ปลูกต้นไม้ที่ใช้ทำประโยชน์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ปลูกพืช 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง ส่วนที่เหลือนำไปแจกและจำหน่าย ลดการใช้ปุ๋ยและสารเคมี ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มุ่งสู่การพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก ทั้งนี้รูปแบบการทำเกษตรประณีตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้สูงอายุมีหลักการสำคัญคือต้องยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตโดยประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อการพึ่งตนเอง โดยมีองค์ประกอบในด้านสุขภาพ การมีพื้นที่ มีความรู้ด้านการเกษตร ด้านการจัดการ การออมและการจัดบันทึก ทั้งนี้ขั้นตอนในการทำเกษตรประณีตเริ่มจากการค้นหาตัวเอง การวิเคราะห์ข้อมูลและทรัพยากรที่มีอยู่ ตั้งใจและตัดสินใจทำทันที จัดทำบัญชีครัวเรือน ทำอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย โดยปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการทำเกษตรประณีตได้อย่างยั่งยืนประกอบด้วย ปัจจัยทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและความพอเพียง

คำสำคัญ : เกษตรประณีต ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้สูงอายุ

Abstract

This research aimed to construct the agricultural refined (Kaset Praneet) model followed the Sufficiency Economy Philosophy for the elderly. The researcher had studied intensively the self-sufficient lifestyles followed the Sufficiency Economy Philosophy, she also delved into the concept, principle and practice of doing the agricultural refined. The areas of research were selected using purposive sampling only the areas where the local intellectual and the elderly succeeded in doing the agricultural refined. The research methodology included the review of the document,

observation, surveying, study visits, participation in activities, conducting, workshop and in-depth interview.

The result was that the lifestyles of the local intellectuals had followed the sufficiency economy philosophy. They started doing the agricultural refined from the small plot of land to the larger one depended on their and their family's capabilities. They grew all edible plants, and all useful trees, that is to say, they grew three kinds of trees for four beneficial results. The surplus were distributed or sold. They also decreased the use of chemical fertilizers, and used the resources available in the area, conducted the knowledge exchange, moved toward self-sufficiency, decreased the dependency from outside. The major principle of the agricultural refined (Kaset Praneet) model followed the Sufficiency Economy Philosophy for the elderly was to stick to the Sufficiency Economy Philosophy lifestyles and applied the New Agricultural Theory for self-sufficiency. The major elements included health, having space, knowledge in agriculture, management, money saving and note-taking. In terms of steps in doing the agricultural refined, it should start from self-searching, data and existing resource analysis, intention and quick-decision, keeping household accounts regularly and continuously, and knowledge exchange with the networks. At any rate, the factors that determined the success of the agricultural refined sustainably consisted of physical, biological, economical, social, and educational factors, including the sufficiency.

Keywords : Agricultural Refined (Kaset Praneet); Sufficiency Economy Philosophy, the Elderly

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตามเกณฑ์สหประชาชาติ คือ มีประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 (มติชน ฉบับวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 <http://suchons.wordpress.com>. สืบค้นวันที่ 20 พฤศจิกายน 2557) จึงอาจกล่าวได้ว่าในปี 2564 ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Age Society)” ซึ่งการกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มี ประชากรวัยสูงอายุเพิ่มมากขึ้นนั้น ส่งผลให้ประเทศไทยเริ่มขาดแคลนประชากรวัยแรงงาน กระทั่งเป็นลูกโซ่ต่อการเติบโตของเศรษฐกิจ แรงงานสูงอายุเสียสิทธิ์และโอกาสในการทำงาน รวมไปถึงปัญหาเชิงจิตวิทยาและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ แม้ว่าสังคมไทยจะมีวัฒนธรรมที่ลูกหลานจะต้องมีความกตัญญูกตเวที แต่บุคคลดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะดูแลรับผิดชอบบุพการีได้เหมือนในอดีตเพราะสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นเมื่อผู้สูงอายุป่วย ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองหรือทำงานได้ ประชากรวัยทำงานก็จะมีภาระมากขึ้น ทั้งภาครัฐเองก็ไม่สามารถเข้าไปจัดการดูแลในเรื่องดังกล่าวได้อย่างเป็นรูปธรรมและทั่วถึง สิ่งนี้จึงสะท้อนต่อมุมมองที่ต้องเริ่มเปลี่ยนไปว่าแหล่งเงินหรือรายได้ที่สำคัญในวัยชรา ต้องมาจากการทำงานเลี้ยงตัวเองให้มากที่สุดโดยไม่เป็นภาระหรือน้อยที่สุด ซึ่งอาจจะแตกต่างจากแต่ก่อนที่คาดหวังจากลูกหลาน

หลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้มีการดำเนินการเชิงนโยบายและมาตรการที่หลากหลาย เพื่อรองรับปัญหาและความท้าทายดังกล่าวที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต อาทิ เช่น มาตรการในเชิงเศรษฐกิจ การขยายอายุการทำงาน การปรับระบบบำนาญและมาตรการเชิงสังคม เช่น สร้างหลักประกันทางสังคม คุณภาพชีวิต และแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อเตรียมการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและการเตรียมการฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับผู้สูงอายุหรือผู้ที่กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุควรได้มีการเตรียมพร้อมปรับเปลี่ยนจากที่เคยเป็นโดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานมาใช้เป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพึ่งตนเอง

เป็นหลักด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความเหมาะสมพอดี มีเหตุผลที่พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ยึดถือวิถีไทยอยู่แต่พอดี ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ยึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ยึดเส้นทางสายกลางอยู่กินตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิตอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทำอะไรที่เหมาะสมกับฐานะของตนเอง การพออยู่พอใช้ รู้จักพอ รู้จักประมาณตน ไม่ใคร่อยากใคร่มี ยึดความประหยัด ตัดทอนรายจ่ายไม่จำเป็น ลดละความฟุ่มเฟือย ทำงานอดิเรกหรือการปลูกพืชผลไว้บริโภคโดยอาจเริ่มจากการมีพื้นที่เล็ก ๆ รอบบ้าน ปลูกพืชทุกอย่างที่กิน เช่น พืชผักสวนครัว ขิง ข่า ตะไคร้ พริก มะนาว ผักกาด ผักคะน้า ผักบุ้ง ผลไม้ เช่น กล้วย มะละกอมะม่วง เหล่านี้นอกจากจะช่วยลดค่าใช้จ่ายแล้วยังทำให้ได้ใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่เพื่อการยังชีพ ดูแลตัวเอง คนในครอบครัวและยังทำให้รู้สึกกว่าตัวเองมีคุณค่า ไม่เป็นภาระ มีรายได้พอเลี้ยงชีพมีความสุขและสุขภาพดีขึ้น สิ่งที่สำคัญคือแนวคิดในการทำการเกษตร แนวคิดในการใช้ชีวิตที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ในการทำเกษตรผสมผสานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เน้นความพอเพียง ให้พออยู่พอกินในครอบครัว

ด้วยเหตุนี้การศึกษาการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดหลักการและวิธีปฏิบัติในการทำเกษตรประณีต โดยการถอดองค์ความรู้จากแนวคิดวิธีปฏิบัติในการทำเกษตรประณีตและการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุ กลุ่มคนหลังเกษียณที่ประสบผลสำเร็จและพัฒนาเป็นรูปแบบการทำเกษตรประณีตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมของแต่ละคน ให้เกิดมีความมั่นคงในชีวิตมีความรู้ ความพร้อมที่เท่าทันกับสภาวการณ์ปัจจุบัน และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มุ่งสู่การพึ่งตนเองด้วยความสมดุล มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีคุณค่าและสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และยังทำให้สังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพตามกระบวนการ RLDP Model (Research and learning for Development to Public) โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีในด้านการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลภาคสนามหลายวิธี ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การศึกษาดูงาน การเข้าร่วมกิจกรรม การเข้ารับการอบรมจากปราชญ์ชาวบ้าน จากผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการเพื่อให้ได้ข้อมูล ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการถอดบทเรียน ขั้นตอนที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนที่ 4 พัฒนาร่างรูปแบบเกษตรประณีตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฯ ขั้นตอนที่ 5 ตรวจสอบรูปแบบการทำเกษตรประณีตฯ การตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลคือการตรวจสอบความเชื่อถือได้(Credibility) ด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และการตรวจสอบข้อสรุปด้วยการยืนยันผล (Confirmability)

แนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลางมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพึ่งตนเองเป็นหลัก เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้านได้ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตโดยพ่อคำเตื่อง ภาษี ปราชญ์ชาวบ้าน นักคิด นักพูด นักปฏิบัติแห่งยุคสมัย เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอดีและคิดค้นหาวิธีการที่จะคืนความสมดุลให้กับโลกโดย

เฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อมที่จะต้องรักษาไว้ให้ลูกหลาน พ่อค้าต้องดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยทำเกษตรแบบดั้งเดิมคือ ทำทุกอย่างเพื่อให้พึ่งตนเองได้ก่อนและเร่งหาทางให้ธรรมชาติกลับมาสมบูรณ์โดยเชื่อว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จคือการเข้าใจตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักคนอื่น รู้จักโลก รู้จักโลกภายนอก โลกภายใน และธรรมชาติที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า ส่วนพ่อผ่าย สร้อยสระกลาง ปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง นักจัดการของภาคอีสาน ได้ปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาด้วยการหันมาคิดทบทวนตนเอง รู้จักความพอดี พอประมาณ สร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจด้วยการออมน้ำ ออมดิน ออมสัตว์ ออมต้นไม้ หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี ปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก ลดการใช้จ่าย เพิ่มการแบ่งปัน จนกลายเป็นคนมีอยู่มีกิน มีเพื่อน มีเงิน มีสุขภาพที่ดีทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคมและทางปัญญา นำความรู้ที่ได้ไปบอกต่อในชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้รู้จักการอดรู้รู่ของตัวเอง ค่อยเป็นค่อยไปจากเล็กไปหาใหญ่ มีขันติ วิริยะ สัจจะ ทำให้งานทุกอย่างสำเร็จ แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อผ่าย คือการทำเกษตรธรรมชาติ ที่เป็นการเกษตรแบบผสมผสานตามใจตัวเอง ไม่ทำเกษตรเชิงเดี่ยว พึ่งพาตนเอง ทำนาปลูกข้าว เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เลี้ยงปลา ปลูกพืชผักสมุนไพร ทำให้ลดรายจ่าย มีรายได้จุนเจือครอบครัวมากขึ้น ส่วน **ครูบาสุนทรินันท์ ปรัชญ์พลฤทธิ์** ปราชญ์ชาวบ้านผู้ไม่ยอมหยุดเรียนรู้ น้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตการทำงานและการช่วยเหลือผู้อื่นโดยการหาวิธีที่จะให้คนอีสานสามารถพึ่งตนเองได้ ลดความเสี่ยง ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน เพิ่มการออมในหลายรูปแบบ เช่น ออมความอุดมสมบูรณ์ของดิน ออมน้ำ ออมต้นไม้ใหญ่ เป็นการเพิ่มรายได้ เกิดบำนาญชีวิตจากไม้ยืนต้นที่ปลูก ผลไม้และไม้ใช้สอยที่หลากหลายนับหมื่นนับแสนต้น มีสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ดี เป็นการทำเกษตรกรรมพึ่งตนเอง ทำให้ระบบนิเวศดีขึ้น

พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน ประจำปี 2554 สาขาปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้นำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตจนประสบผลสำเร็จ สามารถพึ่งตนเองได้โดยยึดหลักความพอ

ประมาณ ดำรงตนอย่างสมถะ ไม่โลภมาก มีที่ดินผืนเดียว สร้างอาหารไว้กินเอง ในครอบครัว มีพอกิน เหลือกินแจก เหลือแจกขาย ใช้แรงงานภายในครอบครัว ไม่มีการจ้างแรงงานภายนอก สร้างความมั่นคงด้านอาหารด้วยการสะสม บำนาญชีวิตที่มีทั้งพืชผักสมุนไพร ไม้ผล ไม้ยืนต้น ผลิตปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืช ใช้เองทั้งหมด ไม่ใช้สารเคมี ไม่มีภาระหนี้สิน มีเงินออม ปลูกพืชสมุนไพรนำมาใช้ รักษาโรคในครอบครัว และยังเป็นผู้เรียนรู้ พัฒนาดนอยู่ตลอดเวลารวมทั้งยึดหลัก คุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญาและอดทน ครอบครัวไม่เกี่ยวข้องกับบอบายมุข อยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นมีความสุข สำหรับผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ ผู้อำนวยการ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง จ.ระยองได้หันมาดำรงชีวิตแบบพอเพียงจากการ เรียนรู้และลองถูกลองผิดจนสามารถเข้าใจแนวทางแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นอย่างดี โดยยึดหลักง่าย ๆ ว่า “จะทำอะไรก็ตาม ให้เหมาะสมตามกำลังของ ตนเอง” ทำเกษตรเพื่อกินเอง ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เหลือกินก็ แจกให้คนอื่นหรือแลกเปลี่ยนกัน เหลือจากนั้นก็ขาย ทำให้ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เมื่อประสบความสำเร็จได้เผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชน ลุงจำลอง ฉิมมา เป็นผู้ประสบความสำเร็จผู้หนึ่งที่เคยเข้าร่วมการอบรมกับปราชญ์ชาวบ้าน และนำมาศึกษา เข้าใจ เห็นผลเป็นรูปธรรมในการลดรายจ่าย จึงนำไปปฏิบัติโดย ปลูกพืชผักหลายชนิด หลากหลาย ไม่ใช้สารเคมีเพื่อนำมาบริโภค เพราะกล้าไม่ ขาย และกลั่นตะไคร้หอมขายได้ มีเงินเก็บผักขายได้ รายได้เพิ่ม ไม่มีหนี้สินจน ประสบผลสำเร็จและจัดตั้งกองทุนทำโรงปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองในชุมชนโดยการระดม ทุน ถู้อุ่น ทำเองใช้เองลดการใช้สารเคมีในการผลิต นำผลิตผลในชุมชนมาขาย แลกเปลี่ยน แปรรูปจนเป็นที่ต้องการของภายนอก

แนวคิด หลักการและวิธีปฏิบัติในการทำเกษตรประณีต

เกษตรประณีตเป็นการทำเกษตรแบบค่อยเป็นค่อยไปในพื้นที่ขนาดเล็กตาม กำลัง ปลูกพืชผักไว้บริโภคในครัวเรือน โดยไม่ใช้สารเคมีใด ๆ หากเหลือกินนำ มาแลกเปลี่ยน ซื้อขายเป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ไม่พึ่งพาปัจจัยการผลิต

จากภายนอก สร้างรายรับรายวัน รายเดือน รายปีและมีบ้านอายุชีวิต อาจกล่าวได้ว่าเป็นการทำเกษตรที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพพร้อมประยุกต์เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำเกษตรกรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองและพึ่งพากันในชุมชน ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ร่วมกันศึกษาวิจัยและนำเสนอแนวคิดเกษตรประณีตเพื่อเป็นทางรอดให้กับเกษตรกรที่ยากจน มีภาระหนี้สิน หรือมีที่ทำกินน้อยให้สามารถอยู่รอดเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

บทที่ 4

หลักการและวิธีปฏิบัติในการทำเกษตรประณีตของพ่อผาย สร้อยสระกลาง ประชาชนเกษตรของแผ่นดิน สาขาประชาชนเกษตรเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปี พ.ศ. 2553 ขั้นตอนแรกต้องกำหนดเป้าหมายว่าจะทำการเกษตรในพื้นที่เท่าไร ปลูกพืชอะไรบ้าง ขั้นตอนที่สองเป็นการรวมพลังคนในครอบครัว คนในชุมชนมาช่วยกัน ขั้นตอนที่สามเป็นการตั้งมั่นที่จะทำให้ออกมาสู่เป้าหมายคือ ต้องรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นและรู้จักสิ่งแวดล้อม และขั้นตอนที่สี่เป็นการตั้งเป้าหมาย ซึ่งต้องอาศัยการคิดการคำนวณ จากขนาดพื้นที่ ประเภทต้นไม้ ที่จะปลูก สัตว์ที่จะเลี้ยง ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยว/บริโภค ฯลฯ โดยเริ่มจากพื้นที่เล็ก ๆ ก่อนเมื่อมั่นใจแล้วจึงขยายผล ไม่มีรูปแบบจำกัด สิ่งสำคัญคือ ต้องมีแหล่งน้ำ มาใช้ในการทำเกษตร มีการวางแผนในการจัดการพื้นที่ มีแนวคิดในการทำการเกษตร แนวคิดในการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของพ่อคำเตื่อง ภาษี ประชาชนชาวบ้านนักคิด นักพูด นักปฏิบัติแห่งยุคสมัย เน้นว่า เกษตรประณีต ควรเริ่มจากเล็ก ๆ เพียง 1 งาน หรือ 1 ไร่ ตามทุนที่มีอยู่ทั้งพื้นที่ แรงงาน ศักยภาพของตน และคนในครอบครัว ต้องวางแผนในการจัดการดิน จัดการน้ำ จัดการเวลา เกษตรประณีตไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว มีความหลากหลาย ประยุกต์ได้หลายรูปแบบ แต่ทำทุกอย่างให้เป็นไปอย่างเกื้อกูลและสมดุล ใช้น้ำที่ดินให้เต็มประสิทธิภาพ ปรับความคิดให้พึ่งพาตนเองและพึ่งพาธรรมชาติ เช่นเดียวกับครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ประชาชนชาวบ้านผู้ไม่ยอมหยุดเรียนรู้ ที่กล่าวว่าเกษตรประณีตว่าเป็นกระบวนการวิธีเรียน วิธีทำ คือจะต้องทำอะไรให้มันประณีตขึ้น ดูแลเอาใจใส่ หมั่นศึกษา หมั่น

ทดลองลงทำในรูปแบบเล็ก ๆ เพื่อดูว่าจะสามารถเลี้ยงตัวเองได้หรือไม่ ควบคู่กับ
สิทธิหน้าที่ ให้ความสำคัญเรื่องการเรียนรู้ ยิ่งเรียนรู้ยิ่งทดลองก็จะยิ่งมีการพัฒนา
มากขึ้น ทั้งนี้ให้คำนึงถึงข้อสำคัญคือ การจัดวางระบบน้ำและอนุรักษ์น้ำให้เหมาะ
สม การฟื้นฟูและเสริมธาตุอาหารให้กับดินและการจัดวางและคัดเลือกพืชผักให้
เหมาะสมกับพื้นที่

ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ เจ้าของวลี “1 ไร่ 1 ไร่ปริญา-3 ไร่ใกล้เกษียณ-5
ไร่ปลดหนี้” ได้ออกแบบพื้นที่ 1 ไร่ ปลูกทุกอย่างใช้ความรู้เรื่องป่า 3 อย่าง
ประโยชน์ 4 อย่าง มาใช้ในพื้นที่ 1 ไร่ เพื่อสร้างพื้นฐานเรื่องความมั่นคงทางอาหาร
ลดรายจ่ายเรื่องค่าอาหาร ปลูกต้นไม้ ปลูกผักกินเองในบ้าน และแจกจ่ายให้เพื่อน
บ้าน เน้นการปลูกต้นไม้ เจ้าของวลี คิดอะไรไม่ออก ปลูกต้นไม้ไว้ก่อน การทำ
เกษตรประณีตจะเป็นรูปแบบใดให้ดูความเหมาะสมของพื้นที่ยึดหลักอยากกิน
อะไรให้ปลูกอย่างนั้นเป็นพื้นฐานความมั่นคงทางอาหาร คุณสุชล สุขเกษม ประธาน
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านสารภี จังหวัดสมุทรสงครามกล่าวว่า การทำการ
เกษตรประณีตต้องตั้งอยู่บนฐานความคิดของการประหยัด ต้องใช้ทุกอย่างในพื้นที่
ให้เกิดประโยชน์โดยไม่มีการทิ้ง ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการใช้
ชีวิตแบบวงจร ตั้งแต่คน พืช และสัตว์ ทำกิจกรรมต่าง ๆ หลายอย่าง แต่กิจกรรม
ต้องมีการเชื่อมโยงเกื้อกูลกัน มีการเพิ่มมูลค่าสินค้า ผลิตภัณฑ์ให้ความสำคัญกับ
การเรียนรู้ การลองผิดลองถูกและทำการ ศึกษาวิจัยอยู่ตลอดเวลา

รูปแบบการทำเกษตรประณีตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับผู้สูงอายุ

รูปแบบการทำเกษตรประณีตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับผู้สูงอายุ
ประกอบด้วยหลักการสำคัญ องค์ประกอบและขั้นตอนในการทำเกษตรประณีต
ดังนี้

หลักการสำคัญในการทำเกษตรประณีต

1. การจัดการซึ่งประกอบด้วย การวางแผนที่สอดคล้องกับเป้าหมาย พื้นที่

กำลังความสามารถ ศักยภาพ ความพร้อม สภาพแวดล้อม โดยเน้นความพอเพียง ความสมดุลและเกื้อกูลกันของระบบนิเวศ โดยเกษตรประณีตจะต้องมีความรู้เรื่อง การวางระบบน้ำและอนุรักษ์น้ำให้เหมาะสม การฟื้นฟูและเสริมธาตุอาหารให้กับ ดิน และการจัดวางและคัดเลือกพืชผักให้เหมาะสมกับพื้นที่

2. การยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจในการดำเนินชีวิต ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่เป็นทาสของ วัตถุนิยมและบริโภคนิยม อดออม อดทน เน้นความสุข และการมีคุณภาพชีวิตที่ ดีโดยให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง ปรับวิถีชีวิตให้กินอยู่อย่างพอเพียง พอดี พอประมาณ พอใจในสิ่งที่มี ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เพิ่มรายได้ ไม่พึ่งพาดลลาด พึ่งตนเองได้ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ

3. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำเกษตรประณีต โดยนำมาปรับ ให้เข้ากับบริบทและความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ซึ่งมีปัจจัยที่แตกต่างกันไป โดยอาจเน้นไปที่ความหลากหลายทางชีวภาพ มีการปลูกพืชผักอาหาร สมุนไพร ไม้ผล ไม้ใช้สอย ไม้บ้านถาวร

4. แนวคิดการพึ่งตนเอง พึ่งพากันเองและพึ่งพาธรรมชาติ ทำตามศักยภาพ ความสามารถที่มีอยู่ โดยเริ่มจากการปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เพื่อ สร้างอาหารให้ตนเอง ครอบครัว เมื่อเหลือกินแจกจ่าย แลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ ทำให้ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นได้

องค์ประกอบในการทำเกษตรประณีต

1. มีทุนทางสุขภาพ ทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา ทุนทางเศรษฐกิจและทุน ทางสิ่งแวดล้อม มีที่ดินเป็นของตนเองหรือครอบครัว เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับเพาะ ปลูก ขนาดเล็กตามกำลังความสามารถ มีที่อยู่อาศัย มีแหล่งน้ำที่เพียงพอต่อการ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ มีเงินทุนบางส่วนไว้ซื้อพืชพันธุ์ต่าง ๆ มีปัจจัยการผลิต มีสภาพ แวดล้อม ลม ฟ้า อากาศที่เอื้ออำนวย

2. มีสุขภาพแข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความตั้งใจ สนใจ มีใจรักที่จะ

ทำ มีเป้าหมาย มีความรู้ทางการเกษตรพอสมควรที่จะนำมาทำให้ประสบผลสำเร็จ มีครอบครัวที่มีส่วนร่วมหรือญาติพี่น้องเป็นแรงงานเสริมหนุน

3. มีความรู้ด้านการเกษตรในด้านการจัดการพื้นที่ การออกแบบแบ่งพื้นที่ การจัดการดิน การบำรุงดิน การจัดการน้ำ แสงแดด การเพาะปลูก การทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงสัตว์ การไล่แมลง และมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

4. มีการออม การออมแบบเกษตรประณีตเป็นการออมทรัพยากรธรรมชาติ คือ ออมน้ำเพราะน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการปลูกพืชต้องมีน้ำใช้ให้เพียงพอกับความ ต้องการตลอดช่วงการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ออมดิน ดินเป็นปัจจัยหลักที่จะช่วยให้พืชเจริญเติบโตได้ดี การออมดินเป็นการออมความสมบูรณ์ของดิน ใช้ปุ๋ยคอกปุ๋ยพืชสดและปุ๋ยหมักชีวภาพ ปรับปรุงและบำรุงรักษาดินให้มีสมบรูณ์อยู่เสมอ ออมต้นไม้เพื่อเป็นอาหารและใช้สอย ให้ผลผลิตไว้บริโภค เป็นพืชที่เลี้ยงที่ให้ร่มเงา สร้างอินทรีย์วัตถุแก่ดิน ปลูกทั้งข้าว พืชกินราก กินหัว ผัก ไม้เลื้อย ไม้เศรษฐกิจไม้ผล ไม้สมุนไพร ไม้พุ่ม ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ไม้ประดับไว้ไล่แมลง ออมสัตว์ เลี้ยงสัตว์ที่เป็นทั้งอาหาร และแรงงาน มูลของสัตว์นำมาใช้พื้นฟูบำรุงดินและสัตว์ที่เลี้ยงไว้สามารถนำไปจำหน่ายเพื่อเป็นแหล่งรายได้

5. การจดบันทึกและการจัดทำบัญชีครัวเรือน ควรมีการจดบันทึกทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อใช้ในการเรียนรู้ และวางแผนพร้อมทั้งจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย บันทึกการลงทุน รายรับที่ได้จากผลผลิต รายจ่ายทั้งรายจ่ายในครัวเรือนและรายจ่ายในการทำการเกษตรประณีต แรงงานที่ใช้ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าพันธุ์พืช ค่าเครื่องจักร ปริมาณผลผลิต ฯลฯ จัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ได้รู้ถึงสถานะของตน อุดหนุนสร้างความมั่นคงให้ชีวิต

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำเกษตรประณีตของผู้สูงอายุ

ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการทำเกษตรประณีตที่สำคัญที่สุดคือ คนที่จะทำ เกษตรประณีตต้องประกอบด้วยหลักคิดที่ต้องมีในตัวผู้ที่จะทำ โดยต้องปรับจิตใจตัวเอง รู้จักตัวเอง เอาชนะตัวเอง มีความตั้งใจจริงไม่เลิกล้ม ท้อแท้ ขยัน

อดทน ประหยัด รักรงานที่ทำ หมั่นศึกษา ทดลอง คิดเป็นระบบเป็นวงจรเพื่อการพึ่งตนเอง ไม่ทำอะไรเกินตัว เกินกำลังมีสติปัญญาที่จะควบคุมความโลภ มีวินัยในตนเอง ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข พึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่ช่วยทำให้การทำเกษตรประณีตประสบผลสำเร็จประกอบด้วย

1. ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่สภาพของพื้นที่ เกษตรกรที่จะประสบความสำเร็จได้ต้องเลือกรูปแบบการผลิตทางการเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้ได้ประโยชน์ที่คุ้มค่าและยั่งยืน เป็นการสะสมธรรมชาติให้มากที่สุดในพื้นที่จำกัด มีการใช้สอยและอนุรักษ์ให้สมดุลกัน โดยต้องสามารถปรับให้เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ใช้แนวทางตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ เลือกพันธุ์พืชที่เหมาะสม วางแผนการปลูกตามทิศทางดินฟ้าอากาศ เพื่อให้สามารถพึ่งพากันได้

2. ปัจจัยทางชีวภาพ ต้องเลือกพันธุ์พืชและสัตว์ ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นได้ เพราะพืชแต่ละอย่างมีความแตกต่างในเรื่องปัจจัยความต้องการ การจะจัดสรรให้อยู่ในพื้นที่เดียวกันต้องไม่ให้เบียดเบียนกัน ต้องเข้าใจพืช ความต้องการน้ำ แสงแดด ชนิดของดิน ฯลฯ เพื่อการจัดวางตำแหน่งได้อย่างเหมาะสม ให้เน้นการบริโภคในครัวเรือนก่อนเพราะช่วยในการลดรายจ่ายที่เหลือจึงจะเป็นการสร้างรายได้โดยเฉพาะผักสวนครัวที่สามารถปลูกหมุนเวียนได้ตลอดปีทำให้มีอาหารบริโภคได้อย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือการปลูกไม้ยืนต้นเป็นบ้านอายุชีวิตในอนาคตหรือเป็นมรดกให้ลูกหลาน

3. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ แม้ผู้สูงอายุมีการลงทุนน้อยแต่ถ้ามีการใช้ทรัพยากรในพื้นที่เกิดประโยชน์สูงสุด โดยอาศัยการเกื้อกูลของกิจกรรมการผลิตเพื่อลดรายจ่าย รวมทั้งในการปลูกพืชผักเพื่อใช้บริโภคและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีกิจกรรมหมุนเวียนตลอดทั้งปี ทำให้มีเงินออมตลอดปีอย่างต่อเนื่อง และยังเป็นการออมในลักษณะยั่งยืนคือการออมต้นไม้

4. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความสามัคคีในครอบครัว การอยู่ประจำในพื้นที่ การมีกลุ่มและเครือข่าย ที่สำคัญต้องมีความขยันมุ่งมั่น ตั้งใจ อดออม และ

ควรมีหลักธรรมประจำใจ มีอิทธิบาท 4 นั่นก็คือความรัก ความพอใจในการทำเกษตรกรรม วัริยะคือความพากเพียรในการทำงานตามแผน ประกอบด้วย แรงงาน การลงทุน การปรับปรุงดิน การจัดหาพันธุ์พืช สัตว์ จิตตะคือ ความตั้งใจ ใส่ใจในงานที่ทำด้วยความศรัทธาและวิม้งสาคือการประเมินผลโดยใช้ปัญหาตรวจสอบ

5. ปัจจัยทางการศึกษาหาความรู้ ผู้สูงอายุควรมีการเรียนรู้ตลอดเวลาและลงมือทำได้เอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างเครือข่าย นำผลที่ได้จากการปฏิบัติของตนเองทั้งที่ประสบความสำเร็จ และไม่สำเร็จไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกเครือข่ายด้วยตนเอง (Share & Learn) ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดทันสมัย รู้จักคิดนอกกรอบ

6. ปัจจัยด้านความพอเพียง มีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ไม่มุ่งตัวเงินเป็นปัจจัยหลักเน้นความสุข สร้างระบบการแบ่งปัน รู้จักพอประมาณให้เหมาะสมกับชีวิตของตนไม่ว่าใครว่าหาสิ่งอื่น ๆ ที่เกินกำลังของตน ปรับวิธีคิดเป็นการพึ่งตนเองหรือใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองที่สำคัญคือ “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” ทำให้ลดการพึ่งพิงจากภายนอกได้

อภิปรายผล

การทำเกษตรประณีตเป็นการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพโดยประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการวางแผนการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เป็นหลักประกันในการผลิตอาหารเพื่อการยังชีพเบื้องต้น เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในระดับครอบครัวจากผลการวิจัยพบว่าหลักการสำคัญในการทำเกษตรประณีตคือต้องมีจิตที่มุ่งมั่น ตั้งใจ ไม่ทอดถอย มีความเพียรพยายาม พร้อมทั้งจะเรียนรู้อยู่เสมอ มีความประณีตเอาใจใส่ รักในงานที่ทำ รู้จักตัวเอง ประเมินตนเอง ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่เป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม อดออม อดทน เน้นความสุข ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง ปรับวิถีชีวิตให้กินอยู่อย่างพอเพียง พอดี

พอประมาณ พอใจในสิ่งที่มี ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น สร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเองและครอบครัว สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา โดยยึดหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” มุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้พอเพียงกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือพอจากการบริโภคพืชผลให้เพียงพอแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา (เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ <https://sites.google.com/site/mindmoy12090/> สืบค้นวันที่ 15 กรกฎาคม 2558)

อย่างไรก็ตามผู้ทำเกษตรประณีตต้องรู้จักตนเอง ทำอะไรให้เหมาะสมตามกำลังของตนเอง รู้จักความพอดี พอประมาณ สร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ ดำรงตนอย่างสมถะ ไม่โลภมาก ไม่สร้างภาระหนี้สิน สร้างอาหารไว้กินเองในครอบครัว ให้ มีพอกิน เหลือกินแจก เหลือแจกขาย ใช้ของที่ผลิตได้ในครัวเรือน ในชุมชน เป็นการลดค่าใช้จ่ายส่วนเกิน ใช้แรงงานภายในครอบครัว ไม่มีภาระจ้างแรงงานภายนอก ด้านความมีเหตุผล มีการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างหลากหลาย ใช้องค์ความรู้ปลูกพืชหลายชนิดร่วมกันอย่างเรียบง่าย ผสมผสานทุกส่วนให้เกิดความเกื้อกูลกัน ทั้งไม่ย่นต้น ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชผัก พืชสมุนไพร ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี สร้างความมั่นคงด้านอาหารด้วยการสะสมบ้านอายุชีวิตที่มีทั้งพืชผักสมุนไพร ไม้ผล ไม้ย่นต้น ผลิตปุ๋ยและสารกำจัดศัตรูพืชใช้เองทั้งหมด ไม่ใช้สารเคมี ไม่มีภาระหนี้สิน มีเงินออม ปลูกพืชสมุนไพรนำมาใช้รักษาโรคในครอบครัวและเผยแพร่ต่อผู้อื่นในชุมชน นอกจากนั้นปราชญ์ชาวบ้านยังได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ตามศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความรู้โดยต้องเป็นผู้เรียนรู้ พัฒนาค้นคว้าอยู่ตลอดเวลาจนสามารถแก้ปัญหาตนเองและถ่ายทอดสู่ผู้อื่นได้รวมทั้ง เงื่อนไขคุณธรรม นำหลักธรรมมาใช้กับตนเองและครอบครัวด้วยการยึดหลักคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญาและอดทน ครอบครัวไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้งปวง ครอบครัวอยู่ร่วม

กันอย่างอบอุ่นมีความสุข (เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ <http://www.haii.or.th/wiki84/index.php/%E0%B8%87>. สืบค้นวันที่ 8 สิงหาคม 2558) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธวัชชัย เพ็งพินิจ และ แสงอรุณ สุนทรีย์ (2552) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมที่พบว่าได้มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตและการทำเกษตรกรรมด้วยการประยุกต์เกษตรทฤษฎีใหม่ตามศักยภาพ ทุน ทรัพยากรและบริบทพื้นที่โดยปรับพื้นที่ทำเกษตรกรรมให้มีแหล่งน้ำปลูกพืช เลี้ยงสัตว์และสิ่งปลูกสร้าง ใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างคุ้มค่า เน้นความหลากหลายทางชีวภาพและไม่ใช้สารเคมีทุกชนิด พิจารณาด้วยสติปัญญาและมองตัวเองอย่างเข้าใจในทุนทรัพยากรและพลังศักยภาพของตนเอง และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของฉลอง พันธุ์จันทร์ (2556) ที่ได้ทำการศึกษากระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของปราชญ์ชาวบ้านที่พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในแปลงเกษตรมีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำน้ำหมักชีวภาพ การใช้สมุนไพรไล่แมลง การเผาถ่าน สักคั้นน้ำส้มควั่นไม้ การเพาะเห็ด และนำเอาองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้มาประยุกต์ใช้กับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสม ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ เช่นการลดรายจ่ายเพื่อซื้อสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง

ในการทำเกษตรประณีตนั้นปราชญ์ชาวบ้านได้ประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่โดยปรับให้เข้ากับบริบทและความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่เน้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพ ปลูกพืชผักอาหาร สมุนไพร ไม้ผล ไม้ใช้สอย ไม้บ้านาญ ปลูกพืชหลากหลาย ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำให้มีอาหารและรายได้ตลอดทั้งปี สามารถพึ่งตนเองพึ่งพากันเองและพึ่งพาธรรมชาติ สอดคล้องกับหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ การทำไร่นาสวนผสมและการเกษตรผสมผสาน มีการปลูกพืชผักสวนครัว การทำปุ๋ยหมักปุ๋ยคอกและใช้วัสดุเหลือใช้มาเป็นปัจจัยการผลิต

ปุ๋ย เพื่อลดค่าใช้จ่ายและบำรุงดิน เช่น การเพาะเห็ดฟางจากวัสดุเหลือใช้ในไร่นา การปลูกไม้ผลสวนหลังบ้านและไม้ใช้สอยในครัวเรือน การปลูกพืชสมุนไพรช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัย การเลี้ยงปลาในร่องสวน ในนาข้าวและแหล่งน้ำ เพื่อเป็นอาหารโปรตีนและรายได้เสริม การเลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่ไข่เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือนโดยใช้เศษอาหาร รำ และปลายข้าวจากผลผลิตการทำนา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากการปลูกพืชไร่และการทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์ ที่เลี้ยงไว้ รวมทั้งการประกอบอาชีพเสริม เช่น การจักสาน ถัก ทอ แปรรูปอาหาร เป็นต้น โดยการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น กิจกรรมทุกอย่างจะพึ่งกันและกัน เช่น การเลี้ยงปลาในนาข้าว ผลผลิตจากข้าวเป็นอาหารปลา ในขณะที่ปลาจะกินแมลงศัตรูข้าวและมูลปลาเป็นปุ๋ยต้นข้าว การปลูกผักกับการเลี้ยงไก่ ไก่กินเศษพืชผัก มูลไก่เป็นปุ๋ยสำหรับผัก การใช้ทรัพยากรในไร่นา มูลสัตว์ทำเป็นปุ๋ยคอก เศษหญ้า ใบไม้ทำปุ๋ยหมัก เศษพืชผักเป็นอาหารปลา ฟางข้าว ใช้เพาะเห็ด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธวัชชัย เฟ็งพิณิจ (2552) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการทำเกษตรประณีตของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการทำเกษตรประณีตของปราชญ์ชาวบ้านยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่ ทำตามกำลังจากเล็กไปหาใหญ่ ใช้พื้นที่ให้คุ้มค่า ทั้งใต้ดิน บนดิน บนอากาศ ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เหลือกินแจก เหลือแจกขาย ลดรายจ่าย สร้างรายรับทั้งรายวัน รายเดือน รายปีและบำนาญชีวิต สร้างปัจจัย 4 ขยายสู่พื้นที่ใหม่ มุ่งสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพาตนเอง

นอกจากเกษตรกรผู้สนใจแล้วผู้สูงอายุก็สามารถทำเกษตรประณีตโดยเริ่มจากพื้นที่เล็ก ๆ ใช้แรงงานต่อวัน 1-2 ชั่วโมง ลงทุนน้อยแต่ได้ผลคุ้มค่า เป็นการออกกำลังกายทำให้ร่างกายมีสุขภาพดี ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย จิตใจเบิกบานแจ่มใส สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่ลูกหลานซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุที่มีความต้องการด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมด้านเศรษฐกิจ การได้รับการตอบสนองทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความรู้สึกถึงการมีคุณค่าสามารถช่วยเหลือครอบครัวหรือสมาชิกในครอบครัวได้เพราะการทำเกษตร

ประณีตทำให้ได้อยู่กับบ้านมีงานทำ ช่วยลดรายจ่ายในด้านพืชผักที่เป็นอาหาร ผ่อนคลายและยังได้เพื่อน ได้ผลผลิตหรือมีรายได้เพิ่มดังกรณีตัวอย่าง ธเนศ ขำเกิด (<https://www.gotoknow.org/user/tanes009/profile> สืบค้นวันที่ 22 มิถุนายน 2558) เกษียรชการก่อนกำหนด 3 ปี ชื่อที่ดินบริเวณอำเภอ ไทรน้อย เพียง 75 ตารางวา เพราะประหยัดงบประมาณและคำนึงถึงความพอเพียงของแรงที่จะดูแลพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขความพอประมาณและการมีเหตุผลตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วย ธเนศและภรรยามีความสุขและเพลิดเพลินที่ได้ใช้เวลาว่างหรือในวันหยุดปลูกต้นไม้ พรุนดิน รดน้ำ กำจัดวัชพืช ผ่านไปไม่นาน ผลผลิตที่สร้างขึ้นปรากฏดอกผลให้ความ ครอบครัวยังมีความสุขกับการเก็บพืชผักที่ปลูก ออกไปแจกเพื่อนบ้านในแต่ละวัน เก็บผักสด ๆ มาปรุงอาหาร ทุกมื้อ สามารถทำการเกษตรเลี้ยงชีวิตครอบครัวและสามารถแบ่งปันให้แก่เพื่อนบ้านได้โดยใช้แรงงานเพียง 2 คนเท่านั้นซึ่งเป็นไปตามหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ (การแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่กิจกรรมการปฏิบัติ http://www.rta.mi.th/21610u/Data/Data_pro/Popeaing/1.htm สืบค้นวันที่ 17 มิถุนายน 2558) ด้านการใช้แรงงานในครอบครัว เพื่อลดค่าใช้จ่ายและช่วยเสริมรายได้ เช่น การแปรรูป และถนอมอาหาร เช่น พริกแห้ง มะนาวดอง กล้วยตาก ไข่เค็ม กระเทียมดอง ผักดอง น้ำพริกเครื่องแกง การจักสาน หัตถกรรม สิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ เช่น ดอกไม้ ไบยาง เครื่องใช้ และเครื่องจักสานจากผักตบชวา ไม้ไผ่ กล้วย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ผลการศึกษาพบว่าสิ่งที่มีผลต่อการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน คือการทำเกษตรผสมผสาน การมีความขยัน ประหยัด การมีที่ทำกิน มีน้ำเพื่อการเกษตรและยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม (2553) ที่ทำการศึกษาผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท กับ การมีงานทำ พบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่ ยังคง “ต้องการ” ที่จะทำงานหรือมีงานทำ เพื่อให้มีรายได้ พึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่ลูกหลานหรือสามารถช่วยเหลือทางการเงิน

แก่ลูกหลานได้ นอกจากนี้ ยังเพื่อลดความเครียด ได้เข้าสังคมกับเพื่อนและคลายเหงา ได้พบปะพูดคุยกับเพื่อนในวัยเดียวกันให้จิตใจแจ่มใส

จากผลสำเร็จในการทำเกษตรประณีตของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งถือเป็นการทำเกษตรแนวใหม่ที่ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้พื้นที่ที่จำกัดอย่างคุ้มค่า สามารถพึ่งตนเอง เริ่มทำจากเล็กไปหาใหญ่ นำองค์ความรู้ต่าง ๆ มาจัดการพืช สัตว์ ดิน น้ำ เพื่อให้มีกินมีใช้และสามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ลดหนี้สิน พึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ทำให้มีการขยายผลออกไปในพื้นที่ต่าง ๆ และมีการถ่ายทอดให้เกษตรกรและผู้ที่สนใจตามศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านหลายแห่ง มีเกษตรกรและผู้สูงอายุ คนหลังเกษียณและผู้สนใจเข้าร่วมอบรม ดูงาน แลกเปลี่ยนและออกไปทำการเกษตรประณีตมากขึ้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิรุต์ ถึงนาคและ ชมพูนุช เมฆเมืองทอง (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม ที่พบว่า การสร้างตัวอย่างของความสำเร็จเป็นหัวใจสำคัญของการขยายแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรได้อย่างสำเร็จ เพราะสังคมเกษตรกรยังต้องการความเชื่อมั่น และหากมีตัวอย่างในชุมชนของตน มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งแล้วจะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มั่นใจและผลักดันให้เกิดแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบผลสำเร็จของเกษตรกรต่อไป แม้ปัจจุบันหลายแห่งของประเทศประสบปัญหาภัยแล้งแต่ผู้ที่ทำเกษตรประณีตยังสามารถทำเกษตรเป็นอาชีพอยู่ได้เพราะเกษตรประณีตให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำ ระบบนิเวศ และการเกื้อกูลกันของระบบธรรมชาติ ความหลากหลายของพืชและสัตว์ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานของปราชญ์ชาวบ้านให้มากขึ้น ทั้งในด้านการอบรม การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้หรือ

เครือข่ายด้านการเกษตรประณีตในวงกว้างทุกจังหวัดเพราะจากข้อมูลเชิงประจักษ์ได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จที่จะทำให้ผู้ทำเกษตรประณีตดำรงตนอยู่ได้อย่างพอเพียง

2. สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นหรือสถาบันการศึกษาที่มีสาขาวิชาด้านการเกษตรควรมีการพัฒนาหลักสูตรโดยทำการศึกษารูปแบบการทำเกษตรประณีต การถอดบทเรียนเพื่อให้มีการนำไปพัฒนาต่อยอด เรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยอาจจัดทำเป็นหลักสูตรหรือการอบรมเชิงปฏิบัติการระยะสั้น ให้ผู้สนใจเข้าอบรมเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองในชุมชน

3. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายประสานงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐด้วยกันหรือภาคเอกชนที่มีที่ดินที่ถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่าโดยบริหารจัดการที่ดินทิ้งให้เป็นพื้นที่ทดลอง ให้เช่าระยะยาวเพื่อให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินได้ทำการเกษตรประณีตเป็นการเพิ่มมูลค่าพื้นที่มากกว่าทิ้งร้างโดยเปล่าประโยชน์

4. รัฐบาลควรมีการจัดสรรงบประมาณให้กับชุมชนที่มีความพร้อมในการเป็นต้นแบบของการทำเกษตรประณีต เพราะการเกษตรประณีตจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

5. ควรมีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลในการทำเกษตรประณีตในสื่อต่างๆอย่างต่อเนื่องเพราะการทำเกษตรประณีตทุกคนสามารถทำได้และใช้พื้นที่ไม่มากนักตั้งแต่ 1 ตารางเมตรขึ้นไปเพื่อเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยการปลูกพืชสวนครัว พืชผักพื้นเมือง เป็นต้น

6. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน บริษัท หรือสถานประกอบการใด ๆ ควรจัดให้มีโครงการฝึกอบรมประจำปีในการเพิ่มประสิทธิภาพพัฒนาบุคลากรในการนำไปสู่การลดรายจ่ายเพื่อการพึ่งตนเองเพราะเกษตรประณีตเป็นการปลูกพืชทุกอย่างที่กิน โดยอาจเป็นการจัดอบรม เชิญวิทยากรปราชญ์ชาวบ้านหรือการไปศึกษาดูงานในพื้นที่จริงเพื่อเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมให้เกิดความตระหนักในด้านความพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

การแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่กิจกรรมการปฏิบัติ. http://www.rta.mi.th/21610u/Data/Data_pro/Popeaing/1.htm. 17 มิถุนายน 2558.

ฉลอง พันธุ์จันทร์. 2556. “กระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของปราชญ์ชาวบ้าน.” เอกสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฉบับพิเศษ ในการประชุมทางวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคามวิจัย ครั้งที่ 9 วันที่ ก.ย. 2556.

ธเนศ ขำเกิด. <https://www.gotoknow.org/user/tanes009/profile>. 22 มิถุนายน 2558

ธวัชชัย เพ็งพินิจ และ แสงอรุณ สุนทรีย์. 2552. รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

นิรุต ถึงนาค และ ชมพูนุช เมฆเมืองทอง. “การวิจัยและพัฒนากรณีศึกษาเกษตรกรที่ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดมหาสารคาม.” วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 47,1 (2550)

มดิชน ฉบับวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 <http://suchons.wordpress.com>. 20 พฤศจิกายน 2557.

เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ. <https://sites.google.com/site/mindmoy12090/> 15 กรกฎาคม 2558.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. “ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทกับการมีงานทำ.” ประชากรและการพัฒนา 30,6 (สิงหาคม - กันยายน 2553)

สุชาติ เกตยา. 2542. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนในเขตอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.